

'או דלמא חד מגו אמר תרי מגו לא אמר' – וכיון שאין אומרים תרי מגו ולא חלה קדושת הגוף, שוב אין אומרים אף לא מגו אחד, שכשם קדושת דמים אין בה דין 'פשטה', כמו כן אין אומרים באבר אחד מגו דנחתא ליה קדושת דמים נחתא ליה קדושת הגוף (עפ"י כתבי הגרי"ז ערכין ה. וע"ש מה יעשו בבהמה, ובספר בית ישי קכת. וע"ע זכר יצחק נב, א).

התם לא נחתא ליה קדושה כלל הכא נחתא ליה קדושה. לישנא אחרינא, התם אין בידו להקדישו
הכא בידו להקדישו. נראה שהוצרך לסברא זו אליבא דרבי יהודה (ריש בכורות) ששותפות עובד כוכבים אינה פוטרת מבכורה והרי נחתה לו קדושת בכור, ומ"מ כיון שאין בידו להקדישו ולהקריבו נתמעט מאיסור גזיה ועבודה (כמו שאמר רבי יהודה עצמו שם ט:). ומ"מ גם לשנא קמא תיתכן אליבא דרבי יהודה, ולא נחתה קדושה ליקרב, כמש"כ התוס' ושיטמ"ק. וע"ע בבאור שתי הלשונות בספר זכר יצחק נב.

'הקדיש עורה מהו בעבודה'. יש להקשות הלא אם יינטל עורה תהא טריפה ואם כן העור הוא כאבר שהנשמה תלויה בו שהכל מודים שקדושה כולה? יש לומר שבהמה גלודה (שאינן לה עור) אינה טריפה מצד עצמה אלא משום שאברים פנימיים ייפגעו מכך בעתיד, וכיון שכן נראה שיכולה לחיות י"ב חדש, שהרי אינה 'טריפה' כעת, הלכך אין קדושה כולה, וכמו למאן דאמר טריפה חיה (עפ"י דובב מיריים ח"ג קכ. וע"ש בח"א כח).

צ"ב אם סופה למות מכך, מה לי תוך שנים עשר חדש או יותר. ולכאורה י"ל ש'עורה' לאו דוקא כולו אלא מקצתו, ואת"ל כולו – אליבא דרבי מאיר (בחולין מב) המכשיר גלודה. גם יש להעמיד בשני שותפים שלאחד יש רק עורה, שאין פושטת הקדושה בדאיכא דעת אחרת. גם י"ל שהקדיש העור לדמיו.
 בשיטה מקובצת נסתפק שמא אפילו לרבי יוסי, המקדיש עור הבהמה אין כולה קדושה, שיתכן ודוקא ברגל הראויה להקרבה – פשטה בכולה, אבל עור לא.

דף יב

'אין המחומץ מחמץ אלא לפי חשבון'. גם לפי הדעה שאומרים 'חתיכה נעשית נבילה' –] תערובת שבלעה איסור נעשית כולה כאיסור עצמו] באיסורי תורה, יש אומרים שדוקא בתערובת לח בלח אומרים כן, אבל כאן הרי זה כתערובת יבש ביבש הלכך אין השאור אוסר אלא לפי חשבון (ערמב"ן חולין קח: ועוד). ואפילו אם נחשיב החימוץ כתערובת לח בלח, אין זה דומה לבישול שהטעם מתפשט בכולו (ע' ריטב"א ע"ו עג).

ויש מי שנתן טעם אחר; שאין השאור המחמץ נותן טעם בעיסה על ידי בליעה או תערובת, אלא מחמת הריח החזק שבו, הלכך אין לומר בזה 'חנ"נ' (עפ"י או"ז סוף הל' גיד הנשה, מובא בהג"א חולין סוף"ז).
 ויש סוברים שאומרים 'חנ"נ' אף בתערובת יבש ביבש, ולפי זה צריך לומר שמשנתנו סוברת שאין אומרים 'חנ"נ' בשאר איסורים מלבד בבשר וחלב (עפ"י רמב"ן שם).

'ואין המים שאובין פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון... רבי אליעזר בן יעקב היא... שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה'. יש מפרשים 'לפי חשבון' על דרך האמור במדמע ומחמץ; שאם נפלו מים שאובים לתוך מי גשמים שאין בהם ארבעים סאה ופסלום, ומהם נמשכו למים אחרים – אין פוסלים אלא

לפי חשבון השאובים שבהם, הלכך אם יש יותר מעשרים סאה מהמים הכשרים בין הכל – כשר, ואין אומרים נעשו המים כשאובים וצריך שיהא רוב כנגדם (עפ"י ח"א פה בדעת הרי"ף). ויש שפרשו שעל ידי ההמשכה בקרקע נשפך כן. וע' בראשונים חולין קח: שנחלקו האם דין זה תלוי בשאלת 'חתיכה נעשית נבלה' בשאר איסורים אם לאו, וע"ע בתורת הבית הארוך ד,א).

ולפי הפרוש הפשוט מתפרש 'לפי חשבון', לפי ערך השאובים כנגד הכשרים, שאם הם כמותם או יותר מהם – פוסלים, ואפילו בפחות מעשרים, כל שהפוסלים מחצה – פוסלים (עפ"י ח"א פה בדעת הרי"ף ובאורים).

(ע"ב) 'שאובה שהמשיכה כולה טהורה'. יש שפרשו הטעם, לדעת האומרים פסול מים שאובין מדרבנן, לא פסול חכמים בהמשכה (עפ"י רדב"ז ח"א פה בדעת הרי"ף). ויש שפרשו שעל ידי ההמשכה בקרקע נתבטל שם 'תלוש' מהמים מפני שנתבטלו אגב הקרקע, הלכך כשרים. ולפי טעם זה יש שהצריכו שתהא ההמשכה בקרקע שראויים להיבלע בה (עפ"י מרדכי שבועות בשם הרא"מ והרוקח). ויש מכשירים אף בקרקע אטומה (עפ"י שאלתות דרב אחאי).

[ונראה שגם לדעת הראשונים הפוסלים בשאובה שהמשיכה כולה (הר' שמואל מלונגל, בתוס' כאן – ומפרש שאין כשר אלא אם היו שם ארבעים סאה מי גשמים), זהו לא מפני שם 'תלוש' שעל המים – שהוא כבר נפקע בחיבור המים לקרקע כאמור, אלא משום שהוויית המקוה נעשית על ידי אדם. וכן כתב הראב"ד (בספרו בעלי הגפס), שאובה שהמשיכה פסולה מפני שנעשית בידי אדם.

ובזה מובנת שיטת הרמב"ם (וכ"ה בשו"ע יו"ד רא, מד) שמקוה שרובו מי גשמים ומילא בכתפו לתוכו ונפסל כולו [משום גזרת ג' לוגין מים שאובים], אם עתה יפתח הצינור וימשיך כולו למקום אחר – כשרה, הואיל ורוב המים אינם שאובים. ויש לתמוה לכאורה הלא כבר נפסל וא"כ נמצא כולו בהמשכה שפסול לדעת הרמב"ם והשו"ע – אך לפי האמור מובן, שהי"ט סאים שאובים לא פסלו את הכ"א אלא משום שם 'תלוש', אבל מצד מה שנעשה בידי אדם שזהו פסול בשם 'מקוה', יש לילך אחר הרוב שעל פיו נקבע השם הכללי. וכיון שכן הרי כשהמשיך את כולה, שוב אין כאן מים תלושים כלל, ומצד פסול 'בידי אדם' הלא רוב המים הווייתם בידי שמים (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"א קכ, א ע"ש). וע"ע בספר זכר יצחק נו סא כו].

'מאן תנא, אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: דלא כרבי שמעון דתניא הקדים עפר למים פסול ורבי שמעון מכשיר...' מכך שפרשו משנתנו דלא כרבי שמעון, משמע שרבי שמעון מי חטאת עושים מי חטאת אחרים, שאם נתן אפר תחילה ואחר כך מים, יכול להוסיף מים פעם שניה ולקדשם בכך ואין צריך ליתן אפר נוסף עליהם, שאם לא כן הלא גם לרבי שמעון אין מי חטאת עושים מי חטאת לעולם ומדוע אין לקיים משנתנו עם שיטתו?

ויש לדחות שהדיוק הוא מדקתני 'אלא עם מתן אפר' – משמע אבל מתן מים על אפר לא (עפ"י חזון איש פרה יא, ב).

ע"ש שלא הכריע שאלה זו. ואולם הביא מהתוספתא שאם נתן מים ועליהם נתן אפר, מודה ר"ש שאין יכול לקדש עתה ע"י הוספת מים אם לא שיתן אפר עליהם.

'מאי חזית דאמרת סיפיה דקרא דוקא...' מה מצינו בכל מקום מכשיר למעלה אף כאן מכשיר למעלה. 'מה מצינו' לאו דוקא אלא הכוונה לגזרה שוה שלמדו מסוטה (שיטה מקובצת. וע' שפ"א).

- א. רש"י כתב שבגיזה ודאי מותר, שאינו מכחיש העור בכך. ויש אוסרים משום כחש העור (ר"ג. וע' גם בשעה"מ ערכין ה, יז שתמה מחולין קלה שיש כחש בגיזה. וכתב שמח' אמוראים בדבר).
- ב. המקדיש עור בהמתו, יש להסתפק האם תתקדש כולה לרבי יוסי, שמא לא אמר אלא ברגל הראויה להקרבה אבל עור לא (שיטמ"ק).

דפ"ם יא – יב

טז. מה הדין במקרים הבאים?

- א. בהמת שלמים ועוברה חולין, ושחטה בפנים.
- ב. היא חולין ועוברה שלמים, ושחטה בחוץ.
- א. היא שלמים וולדה חולין, למאן דאמר ולדי קדשים בהוייתן הם קדושים ולא במעי אמן, שאל אביי מרב יוסף האם נעשה חולין בעזרה אם לאו. ואמר לו שאין זה חולין בעזרה (והולד מותר באכילה) כיון שאינו יכול לשחטו בריחוק מקום.
- א. יש בדבר נפקותא גם לדין שנוקטים 'במעי אמן קדושים', באופן שהקדיש אותה ושייר עוברה (ל"ה).
- ב. יש אומרים שלכתחילה יש להמתין עד שתלד ולא ישחטנה כמות שהיא בעזרה (עפ"י רדב"ז על הרמב"ם שחיטה ב, ד. ובשפת אמת כתב שצ"ע לדינא).
- ג. משמע בשיטה מקובצת שהוא הדין כשכלו לו חדשיו לעובר (ובספר מקדש דוד (קונטרס אחרון ב סק"ג) תמה אם כן מדוע אין אני קורא בו 'כי ירחק...'. הלא ראוי לשחטו בחוץ בהושטת יד למעי אמו).
- ב. היא חולין וולדה שלמים ושחטה בחוץ, נסתפק אביי האם חייב עליה משום 'שחוטי חוץ' ואמר לו רב יוסף שפטור, שאין אני קורא בו והביאם לה' (שאלו העובר ראוי עתה להיקרב. רש"י).
- א. אעפ"י שאינו לוקה, אסור לשחטה בחוץ (רמב"ם מעה"ק יח, יג. ופרש שפת אמת שכששוחטה בחוץ מבטל מהולד הקרבתו שהריתו יוצא דופן ופסול לקרבן, וגם כיון שכבר נשחטה האם שוב אינו כחי ופסול, כדברי התוס' בחולין עד:).
- ב. יש להסתפק לרבי שמעון (בזבחים קיד) שכל דבר הראוי לאחר זמן לפנים, הרי זה בלא-תעשה, האם גם כאן לוקה או שמא כשיוולד ויהא ראוי או הוא מציאות אחרת הלכך אין זה נחשב כראוי לבוא לאחר זמן (ע"ע להלן יט:). ובשפת אמת כתב שנראה שאף לר"ש פטור כי שחיטת האם לעולם אינה ראויה לגבי הולד בפנים.

דף יב

- יז. א. אלו דברים מנו חכמים במשנתנו שאינם פוסלים או אוסרים אלא לפי חשבון?
- ב. הקדים האפר בכלי ואח"כ נתן מי חטאת, מה הדין?

א. שנינו, אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון, ואין המחומץ מחמץ אלא לפי חשבון. והעמיד רבי יוחנן משנתנו דלא כרבי אליעזר שאמר המדומע מדמע כתרומה ודאי (שאם נפל מן המדומע לחולין כשיעור התרומה שנתערבה בו, אנו דנים כאילו מה שנפל היא זו התרומה הראשונה. רש"י ועוד). וכן סובר ר"א שאזור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך עיסה, כל שלא קדם וסילק את התרומה וחימצו את העיסה בין שניהם – אסורה. אבל לחכמים לעולם אין אסור אלא לפי חשבון התרומה, כלומר עד שיהא בתרומה לבדה כדי להחמיץ.

אין מים שאובים פוסלים את המקוה (בנפילתם אל המקוה קודם שיש בו ארבעים סאה) אלא לפי חשבון, והסיק רבה (י רב פפא) לפרש: לפי חשבון כלים, כדברי יוסף בן חוני שלשה לוגים מים שאובים אינם פוסלים את המקוה אלא בשנים ושלשה כלים (לוג לכל כלי), אבל בארבעה וחמשה – לא. וחכמים סוברים אפילו בארבעה וחמשה כלים פוסלים.

א. הראב"ד פסק הלכה כיוסף בר חוני. וכן פסק הרמב"ם (מקואות ה,א), שכן סתמה משנתנו (ל"ה). ויש מחמירים כששואבים את המקוה לנקותו והרי נופל מן הדלי לתוכו יותר מג' לוגין, אמנם מסתמא לא נפלו ג' לוגין משלשה כלים, אעפ"כ מחמירים לנקב את הדלי בכונס משקה (מובא בתוס').

ב. מלשון רש"י משמע שאין פוסלים אלא אם נפל לוג מכל כלי. ויש סוברים שהעיקר תלוי בשיעור הכלי, שהוא מכיל לוג, ואין צריך שישפך לוג דוקא (ע' ביו"ד רא; חדושים ובאורים).
ג. אין הכלים מצטרפים אלא כשיתחיל השני קודם שפסק הראשון (רמב"ם. ובחזו"א תמה לפי"ז על מש"כ התוס' אודות ניקוי המקוה. ובחזו"ב צדד שמא התוס' לא פסיקא להו דין זה בהחלט, או שמא נקטו לרווחא דמלתא כאשר דולים הרבה בני אדם ביחד).

ואם נתכוין לרבות את מי המקוה, אפילו נפל מעט מעט בפעמים רבות – מצטרף לשלשה לוגין, ובין שקדמו השאובים את הכשרים בין להפך – נפסל הכל ונעשה שאוב (רמב"ם מקואות ה,א).

[בתחילה פרשו 'לפי חשבון' – שיהיו במקוה יותר מעשרים סאה מי גשמים, ואז ניתן לערות תשע עשרה סאים מים שאובים אצל המקוה, ומשם יימשכו למקוה דרך חריץ שבאדמה וכד', שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכה, כדברי רבי אליעזר בן יעקב. ואולם דחו זאת מלשון המשנה שנראה שבאה להכריע לקולא והלא אין דעה המחמירה בדבר זה אלא אדרבה, חכמים מקלים אפילו בהמשכת המקוה כולה.

א. לפרש"י ור"י, לחכמים כשר ע"י המשכה אפילו ללא מי גשמים כלל. ולפרוש ר' שמואל מלוגיל אין כשר אלא אם באו אח"כ ארבעים סאה שאינם שאובים. ויש דעות הפוסלות אפילו בהמשכת שלשה לוגין (ע' בפירוש הר"ש והרא"ש במשנת מקואות ד, ד. ואולם הר"מ פירש בע"א. וע' חזו"א מקואות קמא ה,ה).

הרי"ף (בשבועות פ"ב ה,ב כבאר הר"ן ועוד) נקט להלכה שאפילו המשכחה כולה כשרה (וכרבי יהושע במקואות ב,ז. וכן דעת הר"ש שם – ריב"ש), כי לשיטתו מים שאובים אינם פוסלים אלא מדרבנן הלכך בהמשכה הקלו (ערמב"ן ב"ב סה: שו"ת הרדב"ז ח"א פה). והתוס' כתבו שלהלכה יש להצריך רבייה והמשכה, כרבי אליעזר בן יעקב שמשנתו קב ונקי. וכן דעת רב אחאי גאון (בשאלתא זו), בה"ג (מא), רמב"ם (מקואות ד,ח), ראב"ד (בעלי הנפש שער המים), רד"ה (בהשגותיו שם) ורא"ש (בתשובה לא,יא). וכן הכריע הרשב"א (בתורת הבית שער המים) להחמיר, כדעת הרוב. וכן הורה הריב"ש למעשה, להתקין מקוה ע"י המשכה כשרובה כשרה (פג קכה).

- לדעה זו אם היתה כולה בהמשכה, יש אומרים שפסולה מדאורייתא (אמרי אש פו; לחם ושמלה רא סקמ"ד), אבל דעת רוב הפוסקים שאינה פסולה אלא מדרבנן (דברי חיים בפתיחה; בית שלמה יו"ד ח"ב סב; שו"ת רדב"ז ח"א פה. מובא בשבט הלוי ח"ב קג, וכן נקט שם לעיקר).
- ב. יש מי שכתב שבשאיבה שאינה פוסלת אלא מדרבנן, כשרה אפילו המשיכוה כולה (עפ"י גדולי טהרה). ויש מפקפקים בזה להלכה (שבט הלוי ח"ב קג).
- ג. מקוה שהיו בו כ"א סאה מי גשמים ונתן לתוכו י"ט סאה מים שאובים ופסלו, ועתה פתקו והמשיך כולו למקום אחר – לדעת הרמב"ם והשלחן ערוך (יו"ד רא, מד) כשר. והטור השמיט זאת.
- ד. הרשב"א בתשובה (ח"ה ס) כתב שאין למשך ההמשכה שיעור. ויש אומרים שלשה טפחים, שפחות משלשה כלבוד דמי (עפ"י סמ"ק רצד; שו"ת הריב"ש פג קכה).

- ב. לדברי רבי שמעון, אם הקדים האפר למים – כשר (ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת ונתן עליו), אבל מצוה ליתן המים תחילה (מים חיים אל כלי. ולמדנו בגזרה שוה 'עפר' / 'עפר' מסוטה שיש ליתן המים תחילה. עתוס'). והכמים פוסלים (כשם שפוסלים בסוטה אם הקדים עפר למים, שלעולם המכשיר למעלה. והכתוב ונתן עליו מלמד שצריך לערב המים לאחר שיתן בהם העפר, ובכך יחזיר את המים שתחת האפר עליו). וכן סובר תנא דסתם מתניתין (כדברי רבי יוחנן).
- א. כן הלכה, שאם הקדים אפר למים – פסל (רמב"ם פרה ט, א). וממשמעות המשנה נראה שאם יתן שוב אפר על המים – כשר. אבל מלשון הברייתא משמע שפסול ואין לו תקנה. וצ"ע (שפת אמת. ובחזו"א המובא בסמוך נראה לכאן שנקט שכשר).
- ב. לדברי רבי שמעון, אפשר שאם נתן אפר ואחר כך נתן מים, אעפ"י שהפסיק הקילוה, יכול ליתן מים נוספים ולקדשם [ורק אם נתן מים ואח"כ אפר אין יכול ליתן שוב מים אם לא שיתן עליהם אפר נוסף – כי אין מי חטאת עושים מי חטאת]. ואפשר שכיון שהפסיק הקילוה שוב אין יכול לקדש ע"י הוספת מים (ע' חזו"א פרה יא, יב).

דפים יב – יג

- יח. א. האם בית הפרס שנחרש עושה בית הפרס אחר?
ב. מה דינם של שותפים שתרמו מפירותיהם בזה אחר זה?
ג. האם תמורה עושה תמורה? האם ולד עושה תמורה?
- א. לסתם מתניתין, אין בית הפרס (– שדה שנחרש בה קבר) עושה בית הפרס, ודלא כרבי אליעזר. הלכך בית הפרס שנחרש יש לחוש לשתי שדות מכאן ומכאן, כפי כיוון החרישה – כמלא המענה, כלומר מאה אמה לכל צד. שיערו חכמים שעד הנה ראיות העצמות להתגלגל ע"י המחרישה.
- א. לדעת רבי אליעזר, פרש"י שכל ארבעת השדות הגובלים עם בית הפרס דינן כבית הפרס, גם אותן שאינן נמצאות בכיוון הליכת המחרישה (וכן משמע לכאן בפרוש רבנו גרשום). והתוס' חולקים על כך, ופרשו הם דברי ר"א שלעולם שדה שנחרש אליה בית הפרס נעשית כבית הפרס עצמו ואם יחרשו אותה לשלישית, תיעשה גם היא 'בית הפרס', וכן משלישית לרביעית והלאה (וע"ע במפרשי המשנה לאהלות יז, ב).
- ב. 'מאה אמה' היינו מאה על מאה. (ר"ג, וכן מבואר ברמב"ם הל' טומאת מת יא. וע' אהלות יז, א ובר"ש ורא"ש; תורי"ד כתובות כה: חזו"א אהלות כג, ו ט י).